

BURGERSCHAP

Democratische samenleving

KO						L4						L6					
De kleuters kennen 5.3.1 de volgende begrippen: mening, overleg, stemmen.						De leerlingen kennen 9.1.17 hun voornaamste rechten en plichten onder het VN-kinderrechtenverdrag, waaronder: • Recht op onderwijs • Recht op privacy • Recht op vrije tijd • Recht op eigen identiteit • Recht op veiligheid en bescherming 5.3.1 de volgende begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: verkiezingen, vertegenwoordiging, macht, rechten, plichten, regels, afspraken, gelijkheid.						De leerlingen kennen 9.1.14 organisaties die zich inzetten voor kinder- en mensenrechten 5.3.1 De leerlingen kennen de begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: democratie, regering, parlement, rechtbank, bescherming, wetten, grondwet, vrijheid.					
De kleuters kunnen 9.3.4 volgens de klas- en schoolafspraken vragen stellen en beantwoorden.						De leerlingen weten 9.1.18 dat volwassenen met de belangen van kinderen rekening moeten houden						De leerlingen weten 9.1.15 wat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens is 9.1.16 hoe mensenrechten en kinderrechten zich tot elkaar verhouden <bv. Kinderen hebben geen stemrecht>					
De leerlingen kunnen 9.1.19 in hun eigen leefwereld herkennen hoe kinderrechten gewaarborgd of geschonden worden. 5.3.2 De leerlingen kunnen principes van een democratische rechtsstaat herkennen in de bestudeerde samenlevingen uit het verleden.						De leerlingen kunnen 9.1.17 illustreren hoe kinder- en mensenrechten in de maatschappij geschonden worden en hoe mensen voor deze rechten strijd voeren.											
Maatschappelijke basiswaarden																	
Afspraken en regels																	
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
L4 5.3.1,	SV.024		BU.001		Herkennen afspraken en regels.												

GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
L4 9.1.17			BU.005		Verwoorden wat rechten en plichten zijn. MIA <i>Rechten en plichten:</i> - Een recht is iets wat je mag doen of krijgt. - Een plicht is iets wat je moet doen voor anderen of voor jezelf.									
L4 9.1.17	BU.044		BU.006		Herkennen enkele rechten en plichten in hun eigen leefwereld. Voorbeelden <i>Rechten en plichten:</i> verkeersregels, schoolregels									
L4 5.3.1	BU.023		BU.007		Beschrijven enkele rechten en plichten in hun eigen leefwereld. Te hanteren begrippen de rechten, de plichten									
L4 5.3.1			BU.008		Illustreeren dat rechten en plichten elkaar aanvullen. MIA <i>Rechten en plichten:</i> - Rechten geven vrijheid om dingen te doen, plichten zorgen ervoor dat iedereen goed met elkaar omgaat. - We hebben rechten, maar we moeten ook plichten vervullen om samen te kunnen werken. - rechten: vrijheid van meningsuiting, recht op veiligheid, recht op privacy, recht op gelijkwaardige behandeling - plichten: respecteren van regels, verantwoordelijk omgaan met materialen en de omgeving Te hanteren begrippen de vrijheid, de veiligheid, de privacy									
L4 5.3.1			BU.009		Illustreeren dat rechten en plichten in de klas en de samenleving complementair zijn. MIA <i>Rechten en plichten:</i> - Rechten en plichten horen samen. Je hebt het recht om gehoord te worden, maar je hebt ook de plicht om anderen te respecteren. - In een klas of maatschappij kunnen we pas echt samen werken als iedereen zijn rechten en plichten begrijpt en naleeft.									

[illegible]

					<i>Inspraak en overleg:</i> - Inspraak en overleg betekent dat iedereen zijn mening mag geven en mee mag denken. - Samen praten over ideeën helpt om eerlijke en duidelijke afspraken te maken die voor iedereen goed werken. - Op basis van stemmen kan een beslissing genomen worden. Te hanteren begrippen de mening, het idee, samen praten, de kring, stemmen Voorbeelden - Frederique geeft zijn mening tijdens een klasgesprek. Zo weet iedereen wat hij denkt. - In de kleuterklas van Hira wordt via klassikaal stemmen beslist hoe ze het thema vorm gaan geven.												
KO 5.3.1,			BU.013		Illustreeren het principe van inspraak en overleg. MIA <i>Illustreeren:</i> - belang van inspraak en overleg: Iedereen heeft het recht om zijn of haar mening te geven en mee te denken over beslissingen die invloed hebben op een groep. <i>Principe:</i> - Beslissingen worden genomen op basis van overleg en respect voor verschillende meningen. - In een democratie werken we samen om beslissingen te nemen. Te hanteren begrip de inspraak, het overleg, de meerderheid, de minderheid												
Verkiezingen																	
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn		3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12		
L4 5.3.1			BU.014		Illustreeren het principe van een stemming. MIA <i>Illustreeren:</i> binnen klas- en schoolcontext <i>Principe:</i> medezeggenschap												

					- Niels legt uit dat bij de verkiezingen voor de leerlingenraad elke klas één vertegenwoordiger kiest door middel van stemming, zodat iedereen een eerlijke kans krijgt om mee te beslissen. - Tine beschrijft hoe na het stemmen alle stemmen worden geteld en de kandidaat met de meeste stemmen wordt gekozen, wat een belangrijk principe is in democratische verkiezingen.												
L4 5.3.1	GE.024		BU.017		Duiden verkiezingen als een belangrijk element van een democratische rechtsstaat. MIA <i>Democratische rechtsstaat:</i> In een democratie heeft het volk de macht. Burgers kiezen via verkiezingen hun vertegenwoordigers. Deze vertegenwoordigers nemen beslissingen in naam van het volk.												
Democratische rechtsstaat																	
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
L4 5.3.2	GE.024		BU.018		Herkennen principes van een democratische rechtsstaat in samenlevingen. MIA <i>Herkennen:</i> in bestudeerde samenlevingen uit het verleden Te hanteren begrippen de verkiezingen, de vertegenwoordiging, de macht, de rechten, de plichten, de regel, de afspraak, de gelijkheid												
	GE.100		BU.019		Herkennen andere bestuursvormen dan democratie. Voorbeelden <i>Andere bestuursvormen:</i> - dictatuur: Eén persoon of een zeer kleine groep heeft de macht. De bevolking mag niet mee beslissen of kritiek geven. - absolute monarchie: Een koning of koningin heeft alle macht. - theocratie: Het land wordt bestuurd op basis van religieuze regels en door religieuze leiders.												
	GE.239		BU.020		Analysen andere bestuursvormen. MIA <i>Analyseren:</i> - macht - inspraak - vrijheden												

GO!/MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
L4 9.1.17		BU.007	BU.023		Benoemen enkele Rechten van het Kind. MIA <i>Rechten van het Kind:</i> • recht op onderwijs • recht op privacy • recht op vrije tijd • recht op eigen identiteit • recht op veiligheid en bescherming									
L4 9.1.17 , L4 9.1.18	BU.007		BU.024		Beschrijven het belang van de Rechten van het Kind. MIA <i>Belang van de Rechten van het Kind:</i> • Kinderrechten zijn afspraken die zorgen dat alle kinderen veilig, gezond en eerlijk kunnen opgroeien, waar ze ook wonen. • Volwassenen moeten met de belangen van kinderen rekening houden. • Het Verdrag van de Rechten van het Kind is een internationale overeenkomst waarin deze rechten zijn vastgelegd. Te hanteren begrippen het kinderrecht, de Rechten van het Kind									
L4 9.1.19	BU.007 BU.008		BU.025		Analyseren kinderrechten in hun eigen leefwereld. MIA <i>Analyseren:</i> het waarborgen of schenden van kinderrechten									
L6 9.1.1 4	BU.009		BU.026		Benoemen organisaties die zich inzetten voor kinder- en mensenrechten. MIA <i>Organisaties:</i> • in Vlaanderen: het Kinderrechtencommissariaat • wereldwijd: Unicef, De Verenigde Naties (VN), Amnesty International, Raad van Europa – Europees Hof voor de Rechten van de Mens									
L6 9.1.1 4	GE.081		BU.027		Beschrijven de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. MIA <i>Universele Verklaring van de Rechten van de Mens:</i>									

[illegible]

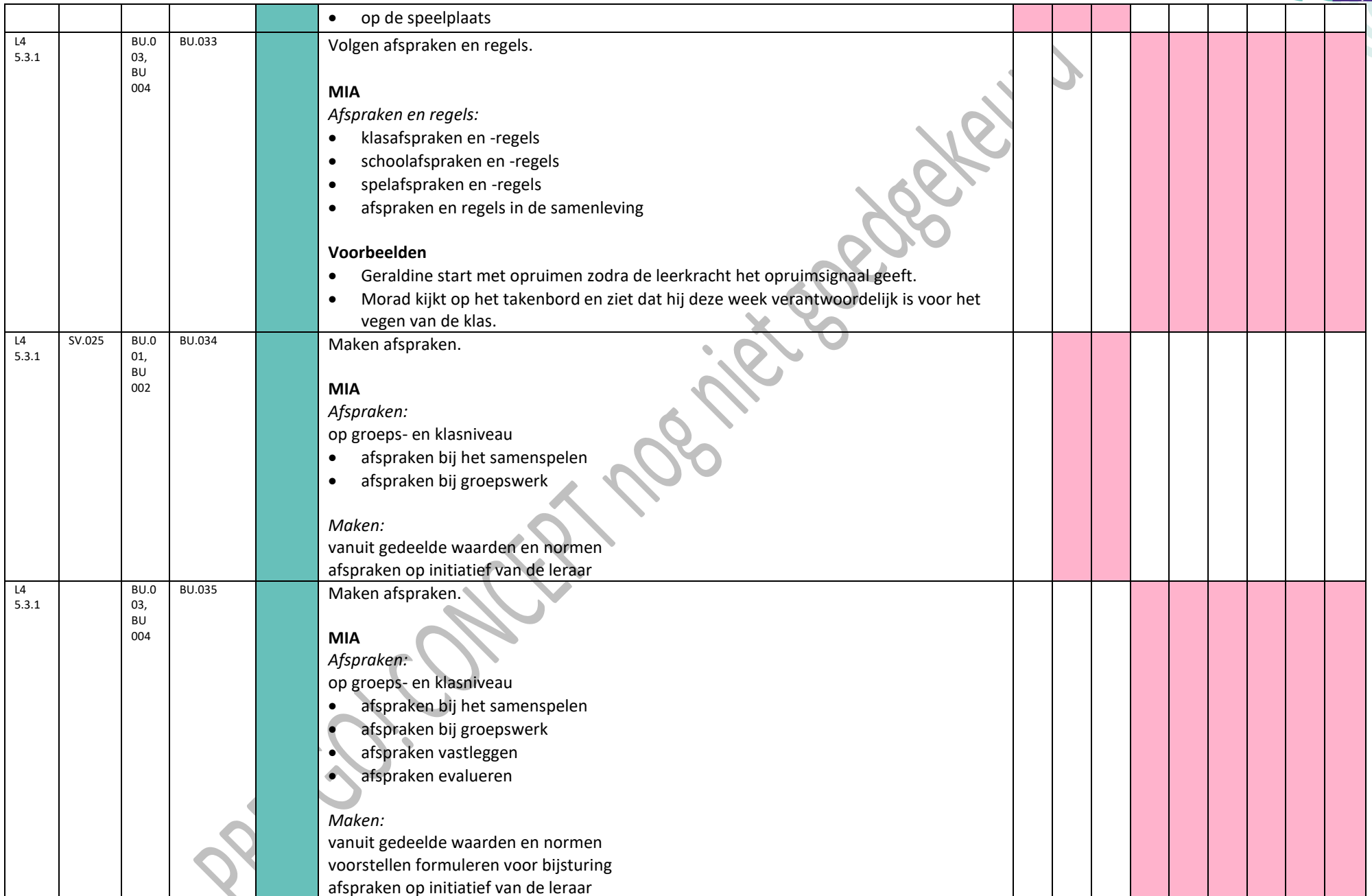
KO De kleuters kennen 5.3.1 de volgende begrippen: mening, overleg, stemmen. 9.1.1 de betekenis van volgende verkeersregels, afspraken en signalen: • Zebrapad • Verkeerslichten voor voetgangers en fietsers • Stoppen bij een stopbord	L4 De leerlingen kennen 5.3.1 de volgende begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: verkiezingen, vertegenwoordiging, macht, rechten, plichten, regels, afspraken, gelijkheid. 9.1.1 de betekenis van volgende verkeersregels en signalen:	L6 De leerlingen kennen 5.3.1 de begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: democratie, regering, parlement, rechtbank, bescherming, wetten, grondwet, vrijheid. 9.1.1 de betekenis van volgende verkeersregels en signalen:
--	--	---

- Niet spelen op of bij de straat - Als voetganger op het voetpad of de berm blijven en langs de huizenkant stappen - Op het voetpad en de verhoogde berm fietsen tot 10 jaar - Goed kijken bij oversteken 9.1.2 het belang van een veilige voetgangers- of fietsenuitrusting: fluorescerende kledij en fietshelm De kleuters weten 9.1.3 De kleuters weten dat ze in een noodsituatie meteen een volwassene moeten verwittigen. De kleuter kunnen 9.3.4 volgens de klas- en schoolafspraken vragen stellen en beantwoorden.	- Hoe veilig oversteken als er geen voorzieningen zijn - Fietsen op het fietspad rechts in de rijrichting of het voetpad - Auditieve signalen: fietsbel, bel, tram, claxon - Fluitsignaal en armgebaren van een politieagent - Handgebaren van een gemachtigd opzichter - Bel- en lichtsignalen van hulpdiensten (brandweer, ambulance, politie) - Waarschuwingssignalen op een spoorwegovergang: knipperende rode lichten en een belgeluid - Gevaarsborden waaronder A31 en A33 - Vorrangsborden waaronder B5 - Gebodsborden waaronder D1, D7, D10, D11 - Verbodsborden waaronder C3, C11, C19 - Aanwijsborden waaronder F49, F50 9.1.2 het belang van een veilige voetgangers- of fietsuitrusting: geen koptelefoon dragen 9.1.3 de verplichte minimale fietsuitrusting 9.1.6 het noodnummer 112. De leerlingen kunnen 9.1.4 zich als voetganger en fietser op de openbare weg onder begeleiding verplaatsen en de verkeersregels en signalisaties naleven. 9.1.5 als voetganger en fietser anticiperen op risicovolle situaties in het verkeer: - Dode hoek - Vorrangsregels voor de tram en de bus Vorrangsregels voor de hulpdiensten 9.1.10 een noodoproep uitvoeren in een gesimuleerde situatie.	- Voetgangers op het zebrapad hebben voorrang - Passagiers van een bus of tram hebben bij het uit- of instappen voorrang - Een bus, die de bushalte verlaat, heeft voorrang - De algemene voorrangsregel 'voorrang van rechts' - De wegmarkeringen: stopstreep, haaiantanden, fietsoversteekplaats, fietsopstelvlak - Gevaarsborden waaronder A21, A41, A47 - Vorrangsborden waaronder B1, B9, B11, B15a, B17, B19, B21 - Gebodsborden waaronder D1a, D1b, D5 - Verbodsborden waaronder C1, C31b - Aanwijsborden waaronder F14, F45, F111, F113 - Onderborden betreffende fietsen en bromfietsen waaronder M2, M5bis De leerlingen kunnen 9.1.5 gevarenpictogrammen van materialen en substanties en veiligheidsvoorschriften naleven.
--	---	---

Maatschappelijke participatie: actief burgerschap

Conventioneel burgerschap: afspraken, regels en inspraak

GO!/MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
L4 5.3.1, KO 9.3.4	SV.025	BU.001, BU 002	BU.032		Passen eenvoudige regels toe. MIA Toepassen: • in de klas									

	MIA Verkeersborden: • gevaarsborden: ○ verkeerslichten (A33) ○ werken (A31) ○ verkeersdrempel (A14) verhoogde inrichting ○ schoolomgeving (A23) opgelet kinderen • voorrangsborden: ○ stoppen en voorrang verlenen (B5) • gebodsborden: ○ verplicht fietspad (D7) ○ verplichte richting (D1) ○ deel van de weg voorbehouden voor voetgangers en fietsers (D9 en D10) ○ verplichte weg voor voetgangers (D11) • verbodsborden: ○ verboden toegang voor voetgangers (C19) ○ verboden toegang voor fietsers (C11) ○ verboden toegang voor iedere bestuurder in beide richtingen (C3) • aanwijsborden: ○ oversteekplaats voor fietsers en bromfietsers (F50) ○ oversteekplaats voor voetgangers (F49) Te hanteren begrippen de voorrang, de oversteekplaats, de fietser, de bromfietser, de verkeersdrempel, het verkeerslicht, de werken, de richting		
U.041	Herkennen de betekenis van verkeersborden. MIA Verkeersborden: • gevaarsborden: ○ oversteekplaats voor voetgangers (A21) ○ opgelet kinderen (A23) ○ rijbaanversmalling (A7a) ○ overgang met slagbomen (A41) ○ overgang met twee of meer sporen (A47) ○ openbare weg kruist met een of meer in de rijbaan aangelegde sporen (A49) • voorrangsborden: ○ voorrangsbord (B1) ○ voorrangsweg (B9) ○ einde voorrangsweg (B11)		

		○ voorrang op de kruisende zijwegen (B15a) ○ kruispunt waar voorrang van rechts geldt (B17) ○ smalle doorgang voorrang verlenen aan de bestuurders die uit de tegenovergestelde richting komen (B19) ○ smalle doorgang voorrang ten opzichte van de bestuurders die uit de tegenovergestelde richting komen (B21) ○ doorrijden of afslaan toegestaan tijdens rood licht of oranje knipperlicht (B22 en B23) mits verlenen voorrang andere weggebruikers • verbodsborden: ○ verboden richting voor iedere bestuurder (C1) ○ verbod rechts af te slaan (C31b) • gebodsborden: ○ verplicht rechtdoor (D1a) ○ verplicht rechts afslaan (D1b) ○ verplicht rondgaand verkeer (D5) • aanwijzborden: ○ begin van een bebouwde kom (F1b) ○ einde van een bebouwde kom (F3b) ○ zone 30 km/u (F4a) ○ einde zone 30 km/u (F4b) ○ opstelvlak voor fietsers en bromfietsen (F14) ○ fietsstraat (F111) ○ einde fietsstraat (F113) ○ doodlopende weg (F45) • onderborden betreffende fietsen en bromfietsen: ○ uitgezonderd fietsers (M2) ○ fietsers, bromfietsers klasse A, B en speedpedelecs mogen in 2 richtingen (M5bis) Te hanteren begrippen de versmalling, de slagboom, het spoor, het voorrangsbord, de voorrangsweg, de zijweg, verplicht, de bebouwde kom, het verbod, de fietsstraat, de doodlopende weg, de speedpedelec, de bestuurder, het kruispunt, de weggebruiker, het opstelvlak		
		Verkeersregels en -signalen		
U.042		Herkennen verkeersregels en -signalen.		
U.043		Herkennen verkeersregels en -signalen.		
		MIA <i>Verkeersregels en -signalen:</i> • verkeerslichten voor voetgangers en fietsers • Stop bij een stopbord.		

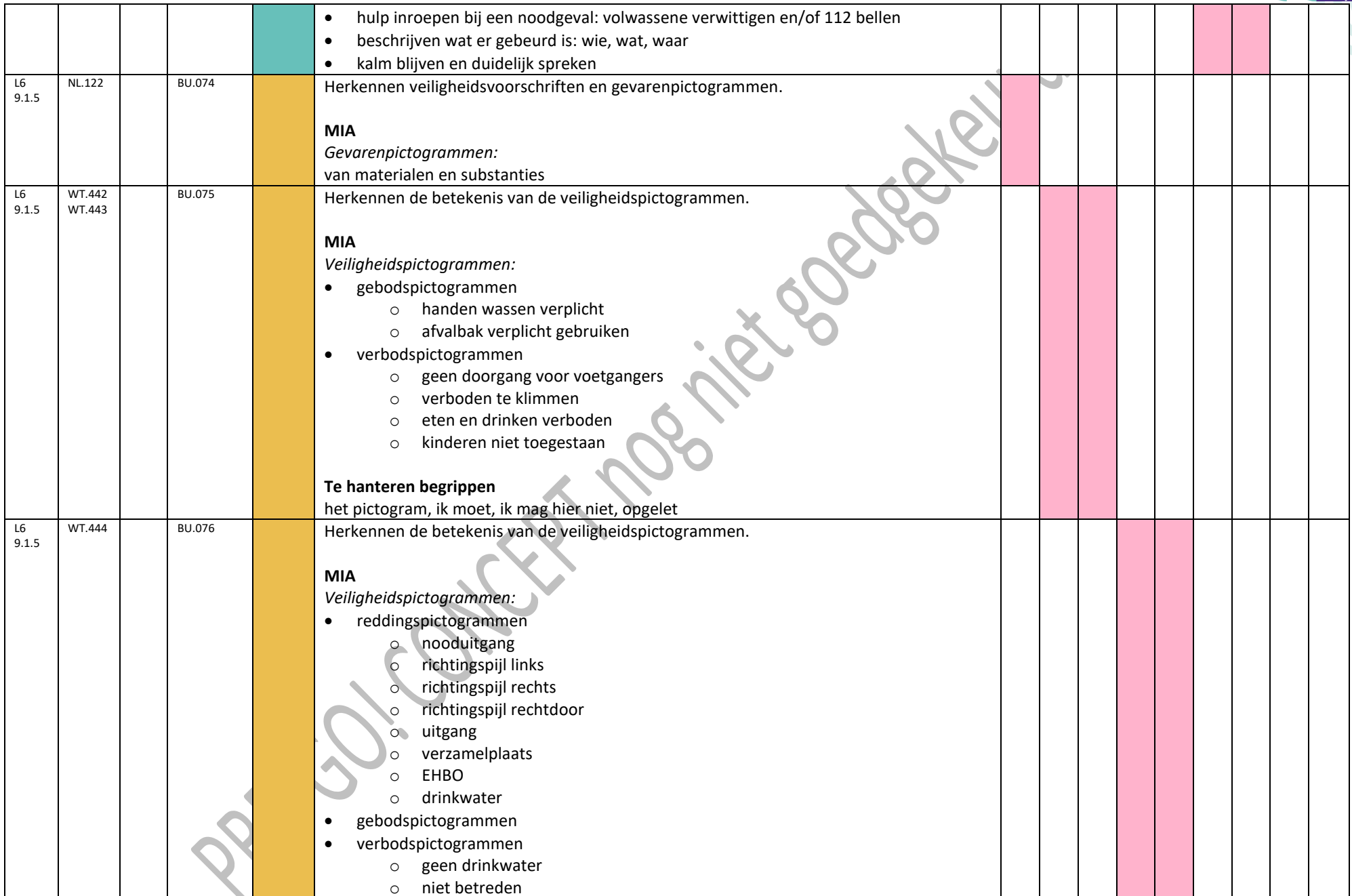
U.046		op een zebrapad Illustreren verkeersregels en -signalen. MIA <i>Verkeersregels en -signalen:</i> • hoe veilig oversteken als er geen voorzieningen zijn • fluitsignaal en armgebaren van een politieagent • voorrangsregels voor de hulpdiensten • waarschuwingssignalen op een spoorwegovergang: knipperende rode lichten en een belgeluid • voorrangsregels in een fietsstraat Te hanteren begrip de fietsstraat
U.047		Gaan veilig naar de overkant van een straat of kruispunt. MIA <i>Gaan:</i> onder toezicht <i>Straat of kruispunt:</i> • met zebrapad of lichten of gemachtigd opzichter of agent • zonder voorzieningen <i>Veilig naar de overkant:</i> kiezen voor een zebrapad als dit dichtbij is
U.048		Illustreren verkeersregels en -signalen. MIA <i>Verkeersregels en -signalen:</i> • Het is veiliger om over te steken met de fiets aan de hand. • Voetgangers op het zebrapad hebben voorrang, maar moeten wel goed uitkijken en oogcontact maken met bestuurders alvorens over te steken. • Passagiers van een bus of tram hebben bij het uit- of instappen voorrang. • Een bus, die de bushalte verlaat, heeft voorrang. • de algemene voorrangsregel: voorrang van rechts • de wegmarkeringen: stopstreep, haaiantanden, fietsoversteekplaats, fietsopstelvlak

		MIA <i>Gaan:</i> onder toezicht <i>Straat of kruispunt:</i> • zonder voorzieningen • T-kruispunt zonder voorzieningen		
BU.050		Verplaatsen zich veilig op de openbare weg. MIA <i>Zich verplaatsen:</i> als voetganger en fietser onder begeleiding <i>Veilig:</i> dankzij kennis van de verkeersborden, -regels en -signalen		
BU.051		Tonen hun kennis van verkeersborden, -regels en signalen bij het zich verplaatsen in het verkeer.		
Veilige uitrusting				
BU.052		Herkennen een veilige verkeersuitrusting.		
BU.053		Beschrijven een veilige voetgangers- en fietsuitrusting. MIA <i>Beschrijven:</i> het belang <i>Veilige voetgangers-en fietsuitrusting:</i> • reflecterende en fluorescerende kleding • fietshelm • kinderzitje en veiligheidsgordel Te hanteren begrippen veilig, fluo, de (fiets)helm, de gordel, het kinderzitje		
BU.054		Beschrijven een veilige voetgangers-en fietsuitrusting.		

		het belang <i>Veilige voetgangers-en fietsuitrusting:</i> • geen koptelefoon dragen: horen van het verkeer • reflecterende en fluorescerende kleding en rugzakhoes • fietshelm die voldoet aan de veiligheidsnormen (CE markering) • een fiets met minimale uitrusting		
U.055		Herkennen de minimale uitrusting voor de fiets. MIA <i>Minimale uitrusting voor de fiets:</i> • goed werkende verlichting en remmen • reflectoren • fietsbel Te hanteren begrippen het licht, de rem, de reflector, de (fiets)bel		
U.056		Beschrijven de minimale uitrusting voor de fiets. MIA <i>Minimale uitrusting voor de fiets:</i> • fietsbel • twee goed werkende remmen • goed werkende verlichting • reflectoren Te hanteren begrip de verlichting		
U.057		Beschrijven de verplichte minimale uitrusting voor de fiets. MIA <i>Verplichte minimale uitrusting voor de fiets:</i> • fietsbel: hoorbaar op 20 meter • twee goed werkende remmen: één op het voorwiel en één op het achterwiel • reflectoren: vooraan wit, achteraan rood, aan weerszijden van de pedalen wit of geel, op de spaken en/of banden minstens 2 gele of oranje dubbelzijdige reflectoren en/of een witte reflecterende strook aan weerszijden van elke band • goed werkende verlichting en remmen: witte voorlicht, rode achterlicht, de lichten mogen knipperen, lichten moeten bevestigd worden op de fiets of op het lichaam		

[illegible]

		Te hanteren begrippen het gevaar, het risico Voorbeelden <i>Risicovolle situaties:</i> spelen bij water, afstand tot een treinspoor, losse kabels	
U.069		Reageren gepast op noodsituaties. MIA <i>Gepast:</i> • signaleren aan een volwassene wanneer er gevaar dreigt of iemand in gevaar is • kalm blijven • zichzelf en anderen uit gevaarlijke situaties houden	
U.070		Reageren gepast op noodsituaties. MIA <i>Gepast:</i> • inschatten van risico's • signaleren aan een volwassene wanneer er gevaar dreigt of iemand in gevaar is • kalm blijven • zichzelf en anderen uit gevaarlijke situaties houden	
U.071		Reageren gepast op risicovolle situaties. MIA <i>Gepast reageren:</i> anticiperen	
U.072		Beschrijven het noodnummer 112. MIA <i>Noodnummer:</i> • Je mag dit nummer bellen als er met spoed politie, brandweer of ambulance nodig is. • Je belt dit nummer in geval van levensbedreigende situaties of ernstige ongelukken.	
U.073		Voeren een noodoproep uit. MIA <i>Uitvoeren:</i> in een gesimuleerde omgeving <i>Een noodoproep:</i>	

		○ waarschuwing struikelgevaar ○ waarschuwing valgevaar ○ waarschuwing elektrische spanning		
U.077		Herkennen de betekenis van de veiligheidspictogrammen. MIA <i>Veiligheidspictogrammen:</i> • brandbestrijdingspictogrammen: ○ de brandblusser ○ de brandslang ○ de brandladder • reddingspictogrammen ○ uitgang ○ de noodhamer ○ de dokter/ de arts • gebodspictogrammen • verbodspictogrammen ○ lift niet gebruiken voor personen ○ verboden te fotograferen ○ verboden te duiken • waarschuwingspictogrammen ○ waarschuwing voor diep water ○ waarschuwing voor ondiep water ○ waarschuwing voor plotselinge diepte in het zwembad		
U.078		Herkennen de betekenis van de veiligheidspictogrammen. MIA <i>Veiligheidspictogrammen:</i> • brandbestrijdingspictogrammen: ○ het branddeken • reddingspictogrammen ○ de brancard ○ eerste hulpverlener ○ medische verbandtas ○ automatische defibrillator • verbodspictogrammen ○ roken en open vuur verboden ○ verboden de mobiele telefoon te gebruiken • waarschuwingspictogrammen		

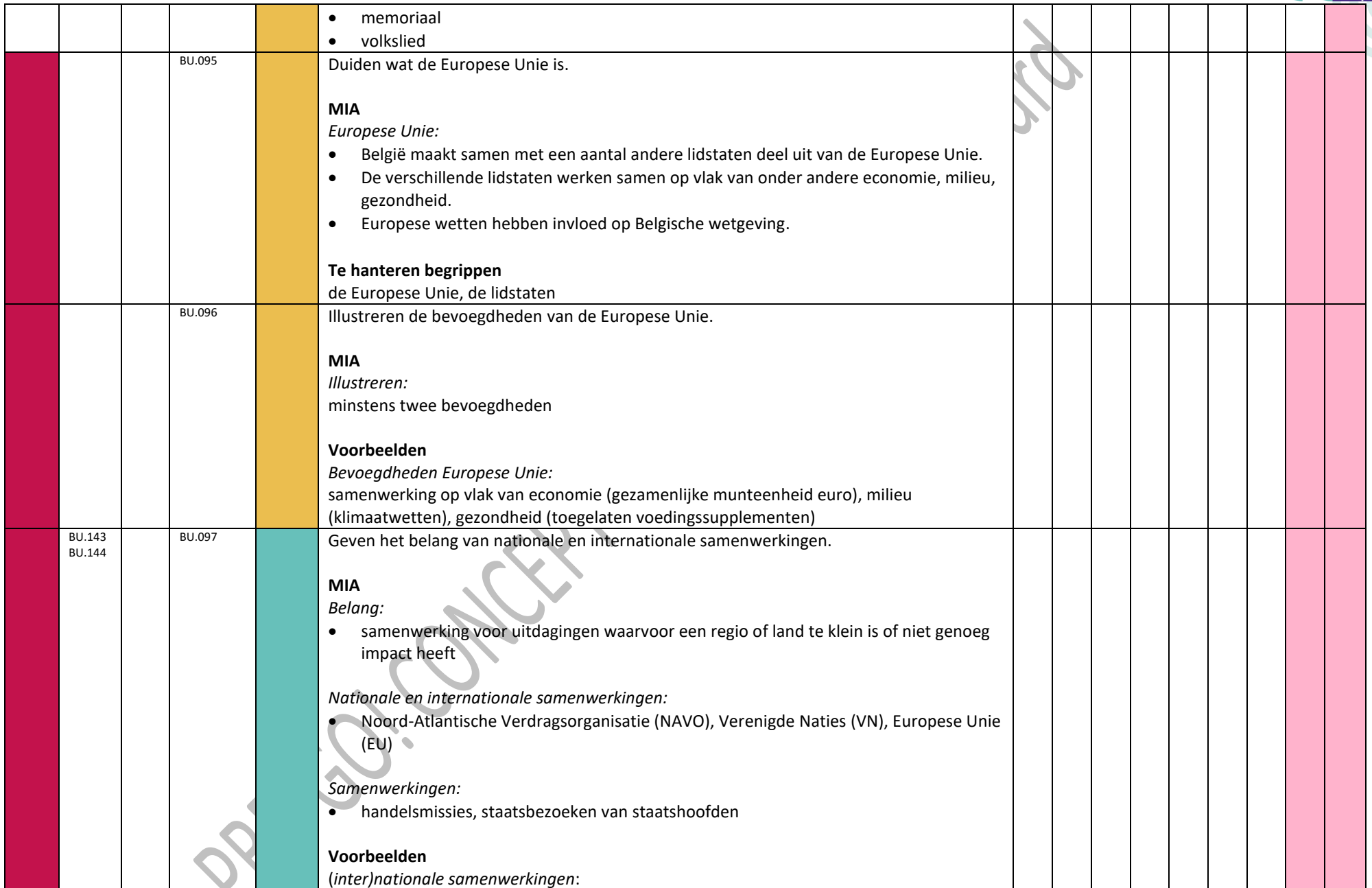
					○ waarschuwing giftige stoffen ○ waarschuwing heet oppervlak ○ waarschuwing ontvlambare stoffen														
L6 9.1.5	WT.290		BU.079		Passen hun handelen aan in functie van aanwezige veiligheidsvoorschriften en gevarenpictogrammen.														
			BU.080		Passen EHBO toe in gesimuleerde situaties. MIA <i>Toepassen:</i> • bij brandwonden: eerst water, de rest komt later; 20,20,20-regel • kleine wonden verzorgen: schoonmaken met water, pleisterverband aanbrengen • neusbloeding stoppen • alarm slaan en hulp inschakelen • veilige omgeving creëren														
L6 9.1.5			BU.081		Tonen hun kennis van risicovolle en noodsituaties in verschillende contexten. Voorbeelden • Loes ziet een vriend te ver het water in gaan zonder te kunnen zwemmen. Ze roept: "Kom terug, dat is te diep!" en waarschuwt een volwassene in plaats van zelf het water in te gaan. • Tijdens een fietstocht valt Mustafa en blijft op de grond liggen. Anika zegt: "Blijf stil liggen en probeer niet te bewegen. Ik haal hulp."														
Sociaal bewogen burgerschap																			
GO!/MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12					
L4 9.1.19 L6 9.1.15		BU.0 05 BU.0 06 BU.0 07 BU.0 08 BU.0 09 BU.0 10	BU.082		Komen op voor de rechten van anderen.														
L4 9.1.19 L4 9.1.17 L6 9.1.15 L6 9.1.15		BU.0 05 BU.0 06 BU.0 07 BU.0 08 BU.0 09	BU.083		Tonen hun kennis over rechten en plichten in verschillende contexten. Voorbeelden • Akram legt tijdens een sportles uit dat elke speler recht heeft op gelijke speelkansen en dat iedereen de plicht heeft om de spelregels te respecteren.														

KO	L4	L6
		De leerlingen kennen 9.1.6 de Belgische federale staatstructuur met drie gemeenschappen (Vlaams, Frans en Duitstalig) en drie gewesten (Vlaams, Waals en Brussels Hoofdstedelijk). Ze weten dat elk een eigen bestuur heeft waar beslissingen worden genomen. 9.1.10 de erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap (feestdag, vlag, wapen, memoriaal en volkslied)

Politieke instellingen														
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
	AA.005		BU.088		Illustreren de bevoegdheden van de steden en de gemeenten. MIA <i>Illustreren:</i> • minstens twee bevoegdheden • gemeenschappelijke voorzieningen in de eigen gemeente of stad <i>Steden en gemeenten:</i> • De burgemeester en schepenen besturen de gemeente of stad. Te hanteren begrippen de burgemeester, de schepenen Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de gemeente:</i> openbare werken, sociale bijstand, ordehandhaving, huisvesting, onderwijs <i>Gemeenschappelijke voorzieningen in de gemeente:</i> de bibliotheek, het containerpark, het speelbos, het zwembad, het cultuurhuis, de huisvuilophaling									
	AA.010		BU.089		Illustreren de bevoegdheden van de provincies. MIA <i>Illustreren:</i> • minstens één bevoegdheid									

	• gemeenschappelijke voorzieningen in de eigen provincie Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de provincie:</i> ruimtelijke ordening, cultuur, mobiliteit. <i>Gemeenschappelijke voorzieningen in een provincie:</i> provinciale wegen en fietsverbindingen, provinciaal recreatiedomein	
BU.090	Beschrijven de Belgische federale staatsstructuur. MIA <i>Belgische federale staatsstructuur:</i> • drie gemeenschappen: de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap • drie gewesten: Het Vlaams Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals Gewest Te hanteren begrippen de federale staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, Het Vlaams Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals Gewest	
BU.091	Illustreer de bevoegdheden van de federale staat. MIA <i>Illustreer:</i> • minstens twee bevoegdheden • gemeenschappelijke voorzieningen <i>De federale staat:</i> • de federale regering: de eerste minister en ministerraad • het federaal parlement • de rol van de koning: ondertekent wetten en vertegenwoordigt België in het buitenland Te hanteren begrippen de regering, de eerste minister, de ministerraad, het parlement, de koning Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de federale staat:</i> justitie, sociale zekerheid, defensie en volksgezondheid. <i>Gemeenschappelijke voorzieningen in de federale staat:</i>	

					de rechtbanken, de sociale bescherming zoals de werkloosheidsuitkering en de pensioenen, het leger, de federale politie.												
GO!			BU.092		Herkennen erkende symbolen van België. MIA <i>Erkende symbolen:</i> • feestdag • vlag • wapen • memoriaal • volkslied												
L6 9.1.6			BU.093		Illustreer de bevoegdheden van de regionale overheden. MIA <i>Illustreer:</i> • minstens twee bevoegdheden van de Vlaamse regering • gemeenschappelijke voorzieningen <i>Regionale overheden:</i> • de Vlaamse regering (minister-president en ministers) en het Vlaams parlement besturen Vlaanderen • In Brussel zijn er het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Vlaamse en de Franse Gemeenschapscommissie. Te hanteren begrippen de minister-president, de minister, het parlement Voorbeelden <i>Bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap:</i> onderwijs, cultuur en sport, gezinsbeleid, integratiebeleid <i>Gemeenschappelijke voorzieningen van de Vlaamse Gemeenschap:</i> GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, bescherming van erfgoed, onderhoud van de snelwegen												
L6 9.1.10			BU.094		Herkennen erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap. MIA <i>Erkende symbolen:</i> • feestdag • vlag • wapen												

[illegible]

Identiteit en diversiteit

KO De kleuters weten 9.1.5 dat iedereen meetelt en uniek is, met eigen sterktes, talenten en voorkeuren. 9.1.6 dat mensen kunnen verschillen in sekse, etniciteit, geloof, uiterlijk en geaardheid. De kleuters kunnen 9.1.7 respectvol omgaan met verschillen tussen mensen in hun omgeving en op school 9.1.8 gelijkenissen benoemen tussen mensen.	L4 De leerlingen kennen 9.1.11 de volgende begrippen: racisme, discriminatie en diversiteit De leerlingen weten 9.1.13 dat persoonlijke identiteit een gelaagd en dynamisch karakter heeft. 9.1.12 hoe racisme en discriminatie mensen schaadt De leerlingen kunnen 9.1.15 positieve en negatieve manieren van omgaan met diversiteit herkennen 9.1.16 incidenten van racisme en discriminatie aangeven aan een verantwoordelijke volwassene	L6 De leerlingen kennen 9.1.7 de volgende begrippen: het vooroordeel, de gelijkwaardigheid De leerlingen weten 9.1.9 dat collectieve identiteit een gelaagd en dynamisch karakter heeft 9.1.8-hoe racisme en discriminatie in de (sociale) media voor komen De leerlingen kunnen 9.1.13 illustreren hoe diversiteit het samenleven verrijkend en uitdagend maakt												
Duurzaam samenleven														
Identiteitsvorming														
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12
L4 9.1.13	SV.011		BU.099		Illustreren verschillende aspecten van persoonlijke identiteit. MIA <i>Aspecten van persoonlijke identiteit:</i> naam									

					leeftijd uiterlijk seks geaardheid gezinssamenstelling interesses vaardigheden												
L4 9.1.13	SV.011		BU.100		Illustreren verschillende aspecten van persoonlijke identiteit. MIA <i>Aspecten van persoonlijke identiteit:</i> naam leeftijd uiterlijk seks gender geaardheid gezinssamenstelling interesses vaardigheden karaktereigenschappen Te hanteren begrip de identiteit Voorbeelden <i>karaktereigenschappen:</i> geduldig, ongeduldig, koppig, behulpzaam												
L4 9.1.13	SV.011		BU.101		Illustreren verschillende aspecten van persoonlijke identiteit. MIA <i>Aspecten van persoonlijke identiteit:</i> naam leeftijd uiterlijk seks gender geaardheid gezinssamenstelling interesses vaardigheden												

		karaktereigenschappen seksuele oriëntatie Te hanteren begrippen de identiteit, het gender		
BU.102		Illustreren verschillende aspecten van sociale en collectieve identiteit. MIA <i>Aspecten van sociale en collectieve identiteit:</i> • lid zijn van één of meerdere groepen (vriendengroep en/of vereniging) • nationaliteit, etniciteit • levensbeschouwing • talenkennis • land of regio Te hanteren begrip de nationaliteit		
BU.103		Illustreren verschillende aspecten van sociale en collectieve identiteit. MIA <i>Aspecten van sociale en collectieve identiteit:</i> • waarden en normen • lid zijn van één of meerdere groepen (vriendengroep en/of vereniging) • nationaliteit, etniciteit • levensbeschouwing • talenkennis • land of regio • geschiedenis Te hanteren begrippen de diversiteit, de levensbeschouwing		
BU.104		Geven persoonlijke identiteit weer.		
BU.105		Geven sociale en collectieve identiteit weer.		
BU.106		Illustreren meervoudige identiteit. MIA <i>Meervoudige identiteit:</i> • persoonlijke, collectieve en sociale identiteit		

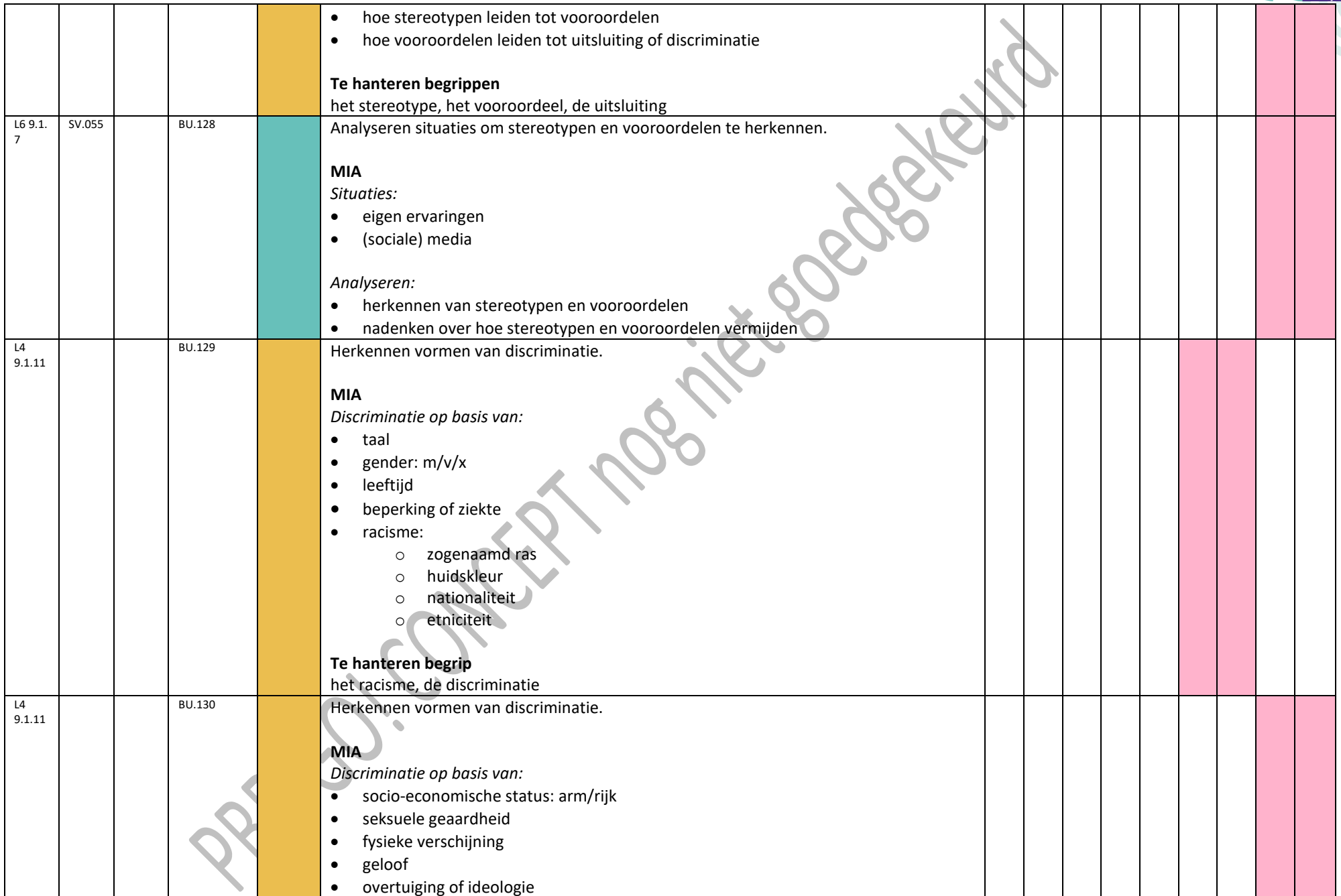
[illegible]

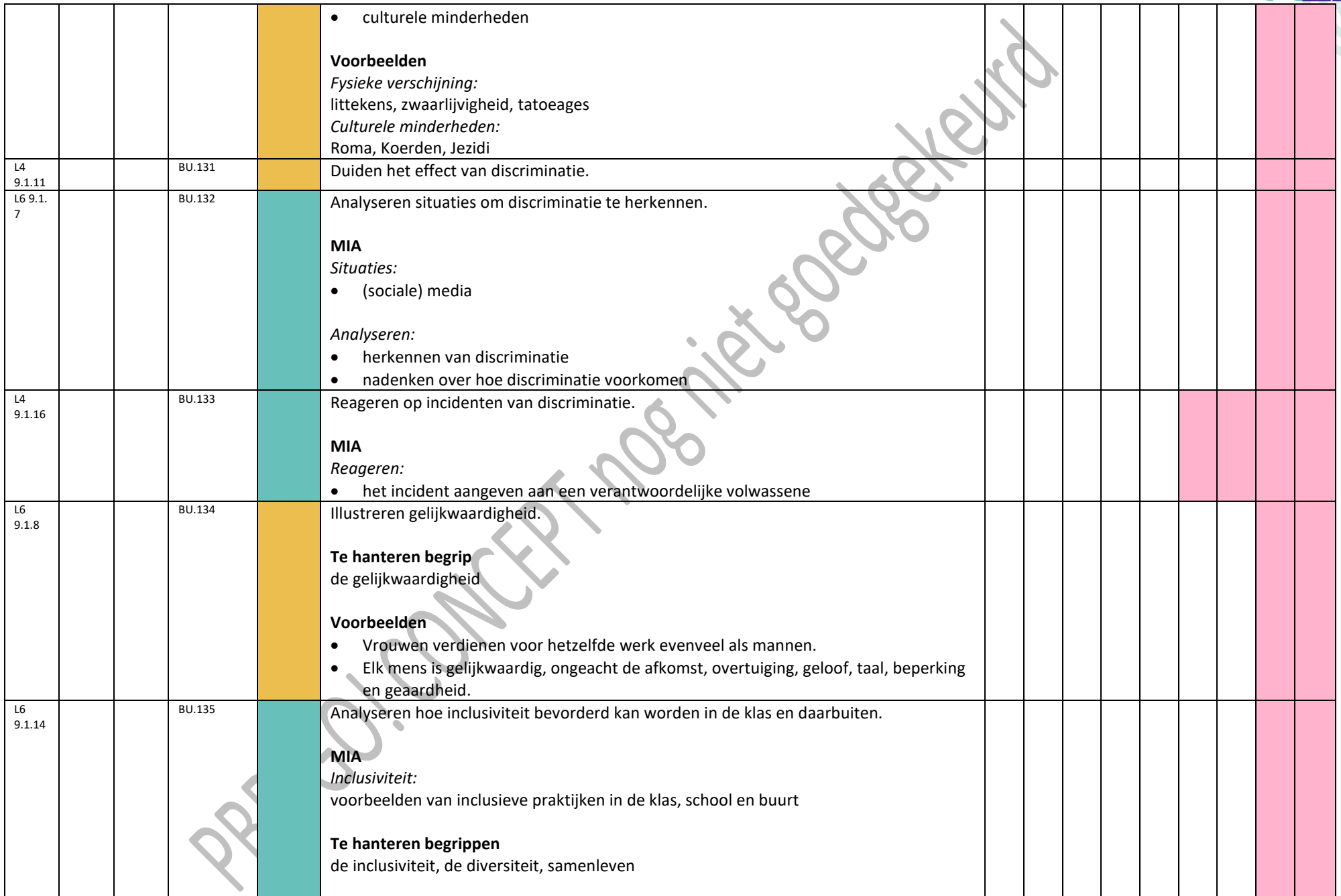
[illegible]

					In onze samenleving vinden we het belangrijk dat iedereen gelijke rechten en kansen verdient, ongeacht geslacht, ras, of sociale achtergrond. <i>Norm:</i> In onze samenleving verwachten we dat we beleefdheidsvormen naleven, zoals elkaar begroeten, bedanken en op een respectvolle manier communiceren.												
KO 9.1.5	S.010 S.011 BU.09 9		BU.113		Herkennen dat mensen op verschillende manieren uniek zijn. MIA <i>Uniek zijn:</i> • met eigen sterktes, talenten en voorkeuren • iedereen telt mee, ongeacht verschillen Te hanteren begrippen samen, hetzelfde, anders												
KO 9.1.8	BU.09 9		BU.114		Benoemen gelijkenissen tussen mensen. Voorbeeld Wij zijn allemaal kinderen, kleuters, meisjes en jongens, wij leren dezelfde dingen zoals veters knopen, tellen, letters... en wij wonen allemaal in dezelfde stad/gemeente.												
L4 9.1.15	BU.09 9 BU.10 0		BU.115		Illustreer mogelijke effecten van op verschillende manieren uniek te zijn. MIA <i>Mogelijke effecten:</i> • uitsluiting • waardering Te hanteren begrippen anders-zijn, waardering, buitensluiten, samen spelen Voorbeeld <i>Negatief effect:</i> Annabel voelt zich verdrietig en eenzaam omdat ze niet mag meespelen omdat ze een andere taal spreekt. <i>Positief effect:</i> Raphaëlle bewondert de mooie donkere huid van haar beste vriendin Esmé.												
L6 9.1.7	BU.10 0 BU.10 1 AA.14 1 AA.14 4		BU.116		Illustreer gelijkenissen en verschillen tussen mensen. MIA <i>Mensen:</i> in de eigen samenleving en wereldwijd												

	AA.14 7				Te hanteren begrip de gelijkwaardigheid												
			BU.117		Illustreren dat verliefdheid kan verschillen in uitingvorm, leeftijd en geaardheid. MIA <i>Verliefdheid:</i> - Sommige mensen worden verliefd op mensen van hetzelfde geslacht, anderen op mensen van het ander geslacht. Ze gaan soms een duurzame relatie aan en krijgen kinderen of niet. - verschillende uitingen van verliefdheid - verliefdheid is van alle leeftijden												
			BU.118		Illustreren verschillen in geaardheid. Te hanteren begrippen hetero, homo, lesbisch												
	WT.25 8 WT.25 9		BU.119		Illustreren het verschil tussen geslacht en gender. MIA <i>Vershil:</i> - geslacht of sekse: de biologische en fysieke kenmerken van een persoon: man, vrouw. - gender: - identiteit: hoe iemand zichzelf ziet en identificeert (als man, vrouw, non-binair) - rol: de gedragingen, normen en verwachtingen die binnen een bepaalde cultuur worden geassocieerd met mannelijkheid of vrouwelijkheid - expressie: hoe iemand zijn gender uitdrukt via kledij, gedrag en uiterlijk												
			BU.120		Analyseren verschillende manieren van reageren op de seksuele oriëntatie en genderexpressie van mensen.												
	SV.029	BU.12 4	BU.121		Tonen respect voor iedereen, ongeacht de genderidentiteit of genderexpressie.												
L4 9.1.15			BU.122		Herkennen manieren van omgaan met diversiteit. MIA <i>Manieren van omgaan met:</i>												

					• positieve • negatieve													
L6 9.1.13			BU.123		Illustreren hoe diversiteit het samenleven verrijkend en uitdagend maakt. Voorbeelden • Barbara merkt op dat verschillende voedingsgewoonten een verrijking kunnen zijn. Maar voor een kok kan het echter een uitdaging zijn om met al deze verschillen rekening te houden. • Louis-Phillip ervaart tijdens een groepsproject dat samenwerken met klasgenoten met verschillende meningen en ideeën het resultaat beter maakt, maar ook extra overleg en compromissen vraagt om tot een gezamenlijke beslissing te komen.													
KO 9.1.7 L6 9.1.7 L6 9.1.13	SV.029	BU.12 1	BU.124		Tonen een houding van openheid en respect naar anderen. MIA <i>Houding van openheid en respect:</i> • actief luisteren • respect tonen voor verschillen in interesses, (culturele) gewoonten, tradities, geloof • de andere als gelijkwaardig behandelen • interesse tonen in gelijkenissen en verschillen met anderen: in de ruimere omgeving en in andere landen													
Structuren van uitsluiting																		
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9- 10	10- 11	11- 12				
L4 9.1.15 L4 9.1.16			BU.125		Signaleren wanneer uitsluiting optreedt.													
L4 9.1.12	SV.053		BU.126		Illustreren welke mechanismen ervoor zorgen dat kinderen soms uitgesloten of gepest worden. MIA <i>Uitgesloten of gepest worden:</i> verschillende vormen van uitsluiting en pesten: fysiek, verbaal, sociaal, cyberpesten Te hanteren begrippen de bijstander, de omstander, de pester, de gepeste, de groepsdruk, de groepsidentiteit, het gerucht, de roddel, de rivaliteit													
L6 9.1.7			BU.127		Duiden het effect van stereotypen en vooroordelen. MIA <i>Effect:</i>													

[illegible]

Zelfstandig kritisch denken en constructief dialogeren

[illegible]

MIA

Eerlijke handel (fairtrade):

- Boeren en arbeiders in ontwikkelingslanden krijgen een eerlijke prijs voor hun producten. Zo kunnen ze hun gezin onderhouden, hun kinderen naar school sturen en een beter leven opbouwen. Het is een manier om ervoor te zorgen dat de mensen die onze spullen maken, ook een eerlijk deel van de opbrengst krijgen.
- Door de keten tussen producent en consument te verkleinen krijgt de producent een betere prijs voor zijn grondstof/product.
- Eerlijke handel is een manier om de rijkdom/welvaart in de wereld eerlijker te verdelen.
- Eerlijke handelsorganisaties willen producten uit het zuiden ondersteunen en de consument bewust maken van de manier waarop internationale handel gevoerd wordt.

Te hanteren begrippen

de fairtrade, de eerlijke handel

Voorbeeld

Fairtrade:

De koffieboer in Tanzania krijgt een eerlijke prijs voor het pakje koffie dat Boas in de wereldwinkel koop, terwijl de koffieboer voor een pakje zonder fairtrade-label uit de supermarkt minder ontvangt.

Voorbeelden

Initiatieven:

met de klas een aankoop doen in de plaatselijke Oxfam wereldwinkel, een solidariteitsactie op school in het kader van 11.11.11, inzamelactie voor de voedselbank, een actie armoedebestrijding voor De Warmste Week

GO!

BU.141

BU.142

MIA

					<i>Analyseren:</i> Wat is er gebeurd, wie is betrokken en waarom is het belangrijk?												
GO!			BU.143		Onderbouwen hun mening bij gebeurtenissen uit de actualiteit. MIA <i>Actualiteit:</i> - uit het regionaal nieuws - uit het nationaal nieuws - uit het wereldnieuws												
GO!			BU.144		Analyseren een maatschappelijk vraagstuk. MIA <i>Vraagstuk:</i> - maatschappelijk vraagstuk naar keuze <i>Analyseren:</i> - huidige stand van zaken, wenselijke situatie, mogelijk te zetten stappen en wat hiervoor nodig is - gebruik makend van opgedane kennis uit andere vakken Voorbeelden <i>Maatschappelijke vraagstukken:</i> mobiliteit in de stad, veiligheid in onze buurt, leeftijdsbeperking voor toegang tot sociale media												
GO!			BU.145		Tonen hun kennis van de maatschappij in verschillende contexten. Voorbeelden - Inneke bespreekt tijdens de les over de Grieken hoe democratie werkt en waarom stemmen belangrijk is. - Tijdens een klasuitstap merkt Virginie op dat openbare voorzieningen zoals bibliotheken, parken en openbaar vervoer door de overheid worden beheerd en legt uit waarom deze belangrijk zijn voor de samenleving.												
Kritisch denken																	
GO!/ MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12			
GO!	SV.046 NL.33 4, NL.34 5 NL.08 8		BU.146		Onderzoeken een situatie vanuit verschillende perspectieven. MIA <i>Onderzoeken:</i> vanuit eigen referentiekader en dat van een ander												

	NL.09 4				input vanuit verschillende vakken													
					Voorbeeld Pablo bekijkt de vernieuwing van de speelplaats vanuit verschillende perspectieven, waaronder die van de leerkrachten, de directeur, de ouders, sportieve leerlingen en leerlingen die liever rustige activiteiten doen.													
GO!	NL.33 4, NL.34 5		BU.147		Reflecteren kritisch over situaties.													
Omgaan met conflicten en spanningen – constructief dialogeren																		
GO!/MD			Nr.	E/B/G	Leerlijn	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12				
GO!	SV.045 SV.046 SV.047 NL.42 3 NL.42 4 NL.42 6		BU.148		Tonen hun kennis van conflicthantering in verschillende contexten. Voorbeelden - Rudi en John hebben ruzie tijdens de speeltijd over welk spel ze willen spelen. John zegt: "Weet je wat, vandaag spelen we jouw spel en morgen het mijne". - Tijdens het groepswerk merkt Annie op dat Sam en Fleursteeds door elkaar praten. Ze stelt voor: "Zullen we om de beurt praten, dan kan iedereen zijn idee uitleggen?"													